

STANISŁAW WAŁACH

Historia świerczyn orawskich

The History of Orawa Spruce Forest

Od połowy XI wieku Orawa należała do możnego rodu Thurzonów, którą to otrzymała od cesarza Leopolda za zasługi dla cesarstwa. Górna Orawa była w tym czasie wielką puszcza leśną. Aby zwiększyć swoje dochody Thurzonowie rozpoczęli jej intensywną kolonizację. Chętnie przybywali tu osadnicy z żywieckiego, suskiego i z Nowotarszczyzny. Otrzymywali do zagospodarowania tzw. łany leśne na terenach niżej położonych, na działach orawskich. Bory świerkowe rosnące na zboczach i stokach gór, nietknięte ręką ludzką, należały do Zamków Orawskich. Zwierzchność zamkowa w tych borach początkowo pozyskiwała drewno jedynie na własne potrzeby: gonty, deski, bale na remonty, na nowe budowle i na opał. Ścinkę, wyróbkę, zrywkę i spław tych materiałów wykonywali poddani poszczególnych wsi orawskich. Istniejące hale i polany oraz przyległe powierzchnie leśne dzierżawili na wypas owiec, kóz i bydła.

Kiedy na przełomie XVI i XVII wieku zwiększało się zapotrzebowanie na drewno, szczególnie świerkowe, jego pozyskanie było lepiej zorganizowane. Pozyskiwano drewno z odnowień naturalnych i ze starodrzewu. Odnowienie lasu odbywało się samosiewem. Surowiec drzewny z lasów orawskich był wysokiej jakości i cieszył się dużym popytem. Kiedy po śmierci ostatniego z rodu Thurzonów — Emeryka, zgodnie z nadaniem, majątek nie mógł być dzielony, powstała w roku 1626 współwłasność, tak zwany Komposesoriat. Współwłaściciele spośród siebie wybierali dyrektora, zarządcę dóbr Zamku.

Na przełomie XVII i XVIII wieku wraz z rozwojem nauk leśnych i dalszym wzrostem zapotrzebowania na drewno, zachodziła potrzeba racjonalnej gospodarki leśnej i zatrudnienia wykształconego leśnika, zwanego *magister silvarum*. W latach 1775–1776 podzielono lasy na okręgi — te w których mógł odbywać się wypas bydła oraz lasy, gdzie pozyskiwano drewno użytkowe i opałowe.

W latach 1818–1834 dokonano pomiaru lasów, podziału lasu na leśnictwa, obchody i nadleśnictwa; ustalono powierzchniowy rozmiar użytkowania, rozbudowano sieć dróg leśnych, pobudowano osady leśne, bindugi oraz zbiorniki wodne.

Po uwłaszczeniu chłopów lasy musiały dawać zwiększony dochód dla Zamku. Gospodarkę leśną oparto na nowych zasadach stosowanych już w innych krajach, a opracowanych w Akademii Leśnej w Tharandt. W 1879 roku ukazała się nowa Ustawa Leśna Nr 31, która między innymi wprowadziła nowy podział: na lasy gospodarcze i lasy ochronne od 1200 do 1500 m n.p.m., w których zabroniony był pobór kamienia, żwiru, gliny, karczowania pni, zbiór gałęzi. Kiedy użytkowanie lasu zaczęto wykonywać zrębami zupełnymi, na stokach odnowienie prowadzono samosiewem świerka, a na terenie równym i o małym nachyleniu odnawiano łącznie z uprawą rolną. W pierwszym roku po uprzątnięciu zrębu, spaleniu gałęzi i przygotowaniu gleby sadzono ziemniaki, a w drugim siano owies i ikrzycę oraz nasiona świerka. W jesieni sierpem zbierano owies. W następnym roku siewki świerka rozstły pod osłoną ikrzycy, którą jesienią wykaszano, a na powierzchni pozostawiano dwuletnie sadzonki. Tam, gdzie nie można było stosować uprawy rolnej po uprzątnięciu zrębu przepędzano owce względnie bydło, które powodowały zranienia gleby, następnie siano świerk i ponownie przepędzano zwierzęta. Po 1860 roku zaczęto odnawianie zrębów sadzeniem sadzonek świerka oraz innych gatunków. Udział świerka wynosił ok. 80%. Do siewu na zrębach i produkcji sadzonek w szkółkach używano nasion z własnych drzewostanów. Przy sadzeniu stosowano początkowo więźbę 1,9 na 1,9 m; 1,5 na 1,5 m; 1,5 na 1,2 m. Ten sposób odnawiania zrębów trwał do I wojny światowej.

Górna Orawa do I wojny światowej należała do Austro-Węgier. Po pierwszej wojnie światowej na skutek licznych zabiegów i przetargów Rada Ambasadorów w Spa (Belgia) 20.07.1920 roku przyznała Polsce 13 wsi na południowych stokach Babiej Góry i Policy.

W okresie międzywojennym na terenie polskiej Orawy w lasach Dóbr Zamków Orawskich, Komposesioratu, odnawianie zrębów odbywało się tym samym sposobem. Powierzchnia lasów Komposesioratu, która znalazła się w granicach państwa polskiego, wynosiła 2412 ha. Utworzono Zarząd Dóbr Orawskich z siedzibą w Zubrzycy Górnej. W tym samym okresie na szczytowej części Babiej Góry utworzono rezerwat przyrody o powierzchni 410 ha, który obejmował regiel górny, piętro kosodrzewiny i piętro halne. Po załatwieniu wykupu lasów Komposesioratu w 1933 roku zostało utworzone Nadleśnictwo Orawa, które w tym czasie należało do Dyrekcji Lasów Państwowych we Lwowie.

W składzie drzewostanów nadleśnictwa świerk stanowił około 93%, a zasobność na 1 ha wynosiła 350 m³. W poprzednich latach w nadleśnictwie pozyskiwano rocznie około 30-60 m³ drewna rezonansowego. W latach sześćdziesiątych w oddziale 14 leśnictwa Polica został wybrany drzewostan nasienny.

Orawskie drzewostany świerkowe mają zarówno pod względem klimatycznym jak i glebowym dobre warunki wzrostu, co stanowi o ich jakości. Na tym obszarze przeważają bowiem gleby brunatne, o poziomie brunatnienia występującym na głębokości 14-40 cm, kwasne, średnio wilgotne. Średni opad roczny wynosi 1089-1100 mm, średnia roczna temperatura +5,7°C, a okres wegetacyjny 5 miesięcy. W glebie najwyżej występuje warstwa beloweska, która składa się z cienko ławicowatych piaskowców poprzedzielanych wapnistymi i ilastymi łupkami. Na tej warstwie leżą utwory czwartorzędowe w formie stożków napływowych, jako grube żwiry.

Summary

The history of Orawa spruce forests

The report presents the management history of the Orawa spruce forests reaching as far back as to the mid-XIth century. The Orawa region and its spruce forests growing on mountain slopes belonged to Orawa Castles. The stand management of those times was reduced to wood harvesting by the castle authority for its own needs. The existing alpine pastures, glades, and adjacent forest areas were however lant for sheep, goat, and cattle grazing. On the turn of the XVIth and XVIIth centuries, along the increasing demand for spruce timber, considerable changes in organization of timber harvest and forest regeneration, that proceeded by self-sowing, occurred. The so-called composesoriat was established in 1626, headed by director – manager of the Castle property. In the years 1775–1776 the forests were subdivided into regions, while a bit later (1818–1834) into foresteries, subdistricts, and districts. For the first time in those days the acreage size of harvest was established, a development of road network proceeded, first forest settlements were built, floated timber yards and artificial water bodies constructed.

In 1879 the forest law No 31 entered into force, that introduced a new division into commercial forets and protection forests (from 1200 up to 1500 m a. s. l.). When forest harvest was begun with clearcuttings, the regeneration of spruce by self-sowing was bound with agriculture. After removing wastewood and preparing the soil, potatoes were cultivated, while in the next year oats, twiggy rye, and spruce seeds were sown out. In the places where soil preparation was unlike to be executed, there were sheep or cattle driven through for scraping the soil and preparing it by the same under sowing.

Regenerations with planting were carried out since 1860. Planting spans of 1.9x1.9m, 1.5 x 1,5 m, and 1,5 x 1,2 m were used. With that way the Orawa forests were used and regenerated until the first world war and in the inter-war period. In that time a nature reservation was established in the top part of the Babia Góra mountain, with the area of 410 ha.

After arranging ownership matters in 1933 there was the Orawa Forest District established, that belonged at that time to the Directorate of State Forests in Lwów. At present the Orawa region is Included into the Nowy Targ Forest District that is subdued to the Regional Directorate of State Forests in Kraków.